

יום	יום לחדש	יום מוה"ר ח"א	ליקוטי הלכות ח"ג	ליקוטי מוה"ר ח"ב	מסנה ברורה ח"ו	ספר המדות	שולחן ערוך ד"ש משפט ספר ש"ס
שבת	כ"ה	ה:	רסו	חזרה	קפ"ט-קצ	ב, ג.	
א	כ"ו	ט.	רסח	קכו.	קצא-קצב	ה, ה.	
ב	כ"ז	ט:	רסט	קכו:	קצג-קצד	ה, ו.	
ג	כ"ח	י.	רע	קכו.	קצה-קצו	ה, ט.	
ד	כ"ט	י:	רעא	קכו:	קצז-קצה	י, א.	
ה	ל'	יא.	ח"ד-א	קכת.	קצח-ר	א, ב.	
ו	א'	יא:	ב	חזרה	רא-רב	ג, ד.	

בקרני אורה

יו"ל ע"י קהילת חסידי ברסלב
בנשיאות הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטער שליט"א

292 | פרשת חיי שרה | כ"ה חשוון תשפ"ג

דבר המערכת

'הרחיבי מקום אהלך'

בני קהילתנו הקדושה התבשרו בשמחה עצומה על הרחבת גבולי הקדושה בהתייסדות בית המדרש החדש דקהילתנו ברמת בית שמש ד', שם השתכנו קבוצה נבחרת מטובי האברכים מבני קהילתנו, ועתה התאחדו ליסד פינת יקרת בו יתכנסו לתורה ולתפילה ועבודת השם כאיש אחד בלב אחד ברוח קהילתנו הקדושה, ולהקים מבצר קודש להם ולצאצאיהם בדרך המסורה לנו מאבותינו, בדרכו הסלולה של רבינו הקדוש מברסלב זצ"ע.

בשבת זו יחלו בס"ד ביסמין טוב ובמזל טוב התפילות והלימודים בצוותא במשכן הזמני בשכונה זו, בתקווה ובתפילה שבקרוב יזכו למשכן קבע נרחב משלהם להגדיל תורה ולהאדירה.

מצוקת הדיור מחייבת את ההתרחבות הזאת, ועיני כל נשואות לרחמי שמים שבכוחו של אותו זקן דקדושה יתוסף גם בית מדרש זה לשרשרת הזהב של בתי המדרשות דקהילתנו לשם ולהפארת, להוות 'תיבת נח' שיגן מפני מי המבול הנורא השורר כיום, וללכת בעקבי הצאן ולרעות הגדיים על משכנות הרועים בדרכם של מייסדי השושן הישן בעיה"ק, כאשר קיבלנו מזקני אנ"ש נבג"מ ולהבחיל"ח שליט"א.

מי יפאר וירומם יקרת מצוה נפלאה זו של הקמת בית מקדש מעט מעין זה, עליו עמל רבי נתן במסירות נפש בשעתו, והאיר לנו לדורות שהיא "בודאי מצוה רבה עד אין חקר להשתדל בבנין בית הכנסת ובית המדרש לשם שמים" שם יתכנסו "שכנים רבים אל בית התפילה שיעלו מהם שעשועים נפלאים לפניו יתברך, שזה נמשך מהכח של הבעל כח, ועל ידי זה יתברר אמונת חידוש העולם שזה העיקר" (ליקוטי הלכות, בית הכנסת ו, ג-א).

ברכותינו מעומק הלב למשתכנים והבונים החדשים: "אחותנו את היי לאלפי רבבה!".

העורכים

פניני אור

אמרות מדרות מרבה"ק ותלמידיו

כְּשֶׁאֲמָרוּ פְּעַם לְמוֹהַר"נ תְּשׁוּבָא בְּסִפְרֵי שְׁמֵי שְׂאִין לוֹ דְּגִים בְּשֶׁבֶת יְדָאָג כֵּל יְמוֹת הַשְּׁבוּעָה, אָמַר מוֹהַר"נ: "לֹא דֵי שְׂאִין לוֹ דְּגִים עַל שֶׁבֶת, עוֹד גַּם יְדָאָג וְיִתְעַצֵּב עַל זֹאת כֵּל יְמוֹת הַשְּׁבוּעָה!".

(שיח שרפי קודש)

אור צדיקים ישמח

אפילו פושעי ישראל (פ"ט, טו). אבל ברוב ערמתו הוא מכשיל אותנו "ועל ידי מעשים רעים נתחשך שכלו בכסילות, דהיינו דעות נפסדות וחכמות נכריות, ועל ידי זה אינו יכול לראות ולהבין אור הצדיק" (שם). ואז, על אף ששומעים ולומדים על יקרת קדושת מעלת ישראל שבנו, זה לא נתפס ולא מתיישב על הלב, זה לא מנעים ומְחִיָּה, אלא אף מלחיץ ונראה כמשא כבד. ההתחזקות המתוקה נתפסת כדרישה ותביעה ולא כטללי קָחִי. לא שומעים מכך את קריאת החיבה הנעימה מכל, על אמיתת יקרת שוויונתו. רבינו הקדוש מסמך לכך את האמור בפרשתנו לגבי קנין מערת המכפלה על ידי אברהם אבינו; הסיבה שהוא כה רצה לקנותה היתה, מפני שבהיותו בשדה פגש במערה קדושה זו ושם התפלל והתבודד מדי יום ביומו "שהיתה מעלה ריחות עליונים ואור היה בוקע הימנה ומשום כך רצה אותה, שתשוקתו היתה תמיד באותו המקום" (זוהר, חיי שרה, קכז). לעומתו, עפרון לא ראה במערה זו כלום, הוא ראה בה רק חושך ועל כן מכר אותה משום שהיתה מאוסה בעיניו (שם) וכשצרה ללכת במערה היה נראה לו כמי שרוצים להרוג וכמו שד רודף אחריו להרגו" (שפתי כהן, כאן).

זוהי דוגמה לחושך שיכול לעטוף את האדם עד שאפילו "שהוא אצל הצדיק, אינו יכול לטעום ולהבין ולראות אורו הגדול שעל ידו יוכל לבוא לתכלית הטוב, וכמו שמצינו גבי עפרון, שמקום מערת המכפלה, שהוא שגן עֵדֶן, שדרך שם עולים כל הנשמות ואורו גדול מאד, אף על פי כן אצלו היה מקום חושך ואפילה, ועל כן מכרו בשמחה רבה לאברהם, מנובא" (ליקוטי מוה"ר, שם).

ומי שרוצה להינצל מציפורני היצר, חייב לדעת על מזימה זו, ולתת את דעתו לבקש ולחפש עצה לזכות לאורו של הצדיק, כדי להבין את יקרת ערך עצמו, ולא לתת לחושך ודמיונותיו לבלות מקרבנו את החן והחשיבות הזאת שהם עיקר ההצלחה מן היצר ועיקר הגורם לשמירה על אוצרותיו.

וכך מורה לנו רבינו הקדוש להלכה ולמעשה: "צריכים לדון את עצמו לכף זכות ולמצוא בעצמו איזה זכות ונקודה טובה, אשר בבחינת הנקודה טובה הזאת הוא בחינת חסיד, וכמו שנאמר אצל היושפט י'גבה לבו בדרכי ה'", (ליקוטי מוה"ר ח"ב, קכה), ורבינו הקדוש מוסיף ואומר שם: "הלא בבוקר אנו אומרים בתחילה 'מה אנו מה חיינו' ואנו מקטינים עצמנו מאד, ואחר כך אנו אומרים 'אבל אנחנו עמך בני ברית', שאחר כך אנו מחזיקים עצמנו ומרימים את עצמנו, ואנו מספרים את גדולתנו ומתפארים שאנחנו עמו בני בריתו ורע אברהם יצחק ויעקב, כי כך צריכים להתנהג בעבודת השם".

בכל בוקר אנו צריכים לספר גדולתנו ולהתפאר בקדושת יהדותנו, כדי להתעצם נגד היצר המתחדש בכל יום ומבקש להמית חלילה על ידי הזלזול ביקרת ערכנו.

אין עצה ואין תבונה, אלא להאיר את חשכתנו באור הצדיק ולהבין את מהותנו האמיתית והיא שתבטל את שורש כוחו של יצר הרע.

שוב כאבי לב ויטורי נפש עצומים; ביקש לישוב בשלוח ולעבוד את ה' מעתה באמת ובתמים, ושוב קפץ עליו רוגזו של האוייב המר שהכשילו והפילו כל כך. הוא הרי כל כך רוצה ומשתדל, למה כמעט תמיד היצר מנצחו לבסוף?! מה סוד נשקו העצום של הצר הצורך הזה?!

"בתחבולות תעשה לך מלחמה" (משלי כד, ו) - כאשר אנו באים להילחם במלחמה גדולה זו, עלינו לשמוע לדברי הצדיקים עורכי המלחמה, על התחבולות הנצרכות במלחמה זו. הם העמיקו לחפש את השורשים והגורמים הסמויים והנעלמים מן העין אשר היצר משריש, ומהם פורה לבסוף הראש ולענה, ואשר הלב הפשוט אינו מרגיש וחש בהם כלל.

אנו רואים לעינינו: אדם שידוע שכל התגברות על הרע וכל עשיית טוב מולידה ריווח עצום לעולם הבא, איך אם כן עומד אדם זה ומפקיר את עולמו הנצחי ומחליפו בתוהו והבל?! ודאי שזה כוחו של היצר המטעה, אבל היצר לא מדבר עמו כלל בתחילה על התאוות המרות, הוא לא מסיתו מיד להתעסקות בזוהמת עולם החולף תמורת יקרת המצוות, אלא הוא חורש חרישה עמוקה כדי להכשיר את הקרקע לנטיעות זמורותיו הארסיות, בחרישה זו הוא נוטע לאט לאט זלזול וביזוי על מהותו של הבר-ישראל העומד כאן, ומשפילו ומעמידו בעיני עצמו כחסר ערך. וכאשר הוא לא מאמין בחנו וחשיבותו, הרי הדרך קצרה מאד שיוכל להתפתות אחר כל מדמנת הרחוב הקלוקל ח"ו.

וכך מגלה לנו רבינו הקדוש: "היצר הרע רוצה להטביע ולהשפיל ח"ו בחינת החן והחשיבות של ישראל, בחינת מלכות דקדושה" (ליקוטי מוה"ר, א), מטרתו ורצונו של היצר הוא שיהודי לא יחוש בחנו וחשיבותו והוא חלק ממלכות דקדושה, וזה סוד כל הגלות המר בו אנו נמצאים: "כי עכשיו בעונותינו הרבים חן וחשיבות האמיתי של ישראל נפל, כי עכשיו עיקר החשיבות והחן הוא אצלם" (שם).

היצר לא החליף בפועל שום דבר; אנו יקרים וחשובים ובני מלכים, אבל הוא הצליח להחשיך זאת שלא נראה את המציאות האמיתית, ושנדמיין בחושך את כל ההיפך הגמור, ומכך לבוא לכל המעשים הרעים חלילה. ואין עצה אחרת כי אם להידבק בתמימות לתורה הקדושה אותה גילו הצדיקים האמיתיים, ודרכה להביט על עצמנו ועל כל המוצאות אותנו, "כי השכל הוא אור גדול ומאיר לו בכל דרכיו" (שם) ורק כך נראה את המציאות האמיתית שלנו ולא נמיר טוב ברע.

אלא שגם על כך היצר פועל ברוב כוחו; הוא מחשיך את אור הצדיק שמבקש לגלות את חשיבותו ויקרתו של כל אחד מאתנו ומבקש להאיר לנו "שהשם יתברך צפה ההתפארות והשעשועים שיקבל מישראל, ובשביל זה ברא את כלל הבריא וכן את פרטי הבריא, כי יש בכל אחד ואחד מישראל התפארות בפרטיות שהשם יתברך מתפאר עמו בפרטיות, ואפילו בפחות שבישראל,

לשוח בשדה!

ויצא יצחק לשוח בשדה

"דע, כשאדם מתפלל בשדה, אזי כל העשבים כולם באין בתוך התפילה, ומסייעין לו, ונותנין לו כח בתפילתו. וזה בחינת שנקראת התפלה 'שיחה', בחינת 'שיח השדה', שכל שיח השדה נותנין כח וסיוע בתפילתו.

וזה בחינת 'ויצא יצחק לשוח בשדה' שתפילתו היתה עם סיוע וכח השדה, שכל עשבי השדה נתנו כח וסיוע בתפילתו... וזה 'יבול ראשי תיבות' ויצא יצחק לשוח בשדה' שכל יבול השדה התפללו עמו" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, יא).

מעשה אבות סימן

לבנים!

ותקח הצעיר ותתקס

בענין הנהגה זו של כיסוי הפנים, מסופר:

"חיה בת רבינו היתה צנועה מאד ובעלת יראת שמים עד מאד, שלרוב הקפדתה במידת הצניעות, היתה מכסה פניה כשהיתה הולכת ברחוב" (שיש"ק ג, רנד).

מתי יגיעו מעשיי

למעשי אבותי...

ותקח הצעיר ותתקס

ואמרו במדרש "שנים נתכסו בצעיר וילדו תאומים, רבקה ותמר". וכתב האלשיך: "תהיה הכוונה להורות כי לפי רוב צניעות האשה כן תיפקד בבנים, כענין 'אתן כנפן מורה בירכתי ביתך'. וזה יורה בזה כי שנים נתכסו בצעיר שהוא כיסוי ועיטוף יתר, ונפקדו ללדת שנים שנים".

ועל דרך זה מצאנו בספר המידות שכתב רבינו: "צניעות שבאשה מזכה לה לבנים הגונים" (ספר המידות, בנים ט).

וכיון דאתאן לענין הצניעות, כדאי להעתיק מה שלמדו אנ"ש מפרשיות אלו של אברהם ושרה, על מעלת הצניעות, וכך מובא:

"היו אנשי שלומנו מרחיבים בדיבורם בגודל מעלת הצניעות של הנשים, שהנה בשרה כתיב כששאלו המלאכים לאברהם 'איה שרה אשתך', אמר 'הנה באוהלי', ודרשוהו רבותינו ז"ל 'ללמד על צניעותה שהיתה בה בשרה'. והנה שרה היתה למעלה בנביאות מאברהם, כמו שאמרו רז"ל שהיה אברהם טפל לה בנביאות, נמצא שזכתה על ידי צניעותה הגדולה, יותר מאברהם שזכה למדרגותיו על ידי עבודתו בתפילה, ואף בעבודותיו ובכל יגיעותיו הנעלות והקדושות, ואף על עבודתו הגדולה של התבודדות מחוץ לעיר, כמו שאמרו רז"ל 'אברהם קראו הר שנאמר בהר ה' יראה'. וכמובא בזה"ר (פרשת חיי שרה דף קכ"ח) על גודל התבודדותו בשדה מערת המכפלה ששם הרגיש אור הגדול של המערה שעל כן רצה את השדה, ואף על פי כן זכתה שרה לנביאות יותר ממנו, והכל בכח צניעותה באוהל ביתה" (שיש"ק ו, קצא).

עניתי בצום נפשי (ב)

שיבח את הסידור העבה, 'דעם גראבן סידור', ושם כתוב שצריך לצום" (שיש"ק ב, תשג).

עוד מסופר בשמו: מוהרנ"ת אמר: רבינו ז"ל אסר לנו להתנהג בתעניות וסיגופים, אולם כשמזדמן תענית שמצוה השולחן-ערוך לצום, צריכים אנו לחטוף אותו כמו עוגה טובה - אז ס'מאכט זיך א תענית וואס דער שולחן ערוך הייסט פאסטן, דארף מען דאס חאפן ווי א גוט לעקיכל" (שיש"ק ב, תקצח).

ויש לציין שהתענית בכל שני וחמישי הוא תענית שנזכר בשולחן ערוך, כדאיתא שם: "יש מי שאומר שגזרו שיהיו מתענין בכל שני וחמישי על חורבן הבית, ועל התורה שנסרפה, ועל חילול השם. ולעתידי לבוא יהפכם ה' לששון ולשמחה" (ש"ע א"ח סימן תק"פ סעיף ג). וכתב המשנ"ב: "ומי שאינו יכול להתענות עכ"פ יתפלל בהם על דברים הללו, ויש מתענים מבשר ויין בהם וגם בלילה שלפניהם" (שם, ס"ק ט"ז). ועיי"ש ערך).

ושמענו על כמה מאנ"ש שנהגו בזה, להתענות בכל שני וחמישי (אף שאין ברור לנו בוודאות אם אכן גם לכך נתכוון מוהרנ"ת בשחינתו הנ"ל, וצ"ב). הלא הם: רבי ועלוול חשין זצ"ל, וכן רבי ישראל בער אודסר זצ"ל [אשר התבטא בפני אחד: "אני לא יכול לאכול רק לחם ותנו כמו ר' ישראל קרדנר, אז אני צם כל שני וחמישי"...]

ובספר המידות כתב רבינו: "התענית של חמישי בשבת מסוגל לגידול בנים" (ספר המידות, בנים ה). הרי לנו סגולה מיוחדת בתענית של חמישי בשבת, מלבד המובא בשו"ע.

עוד יש להזכיר מה שנפסק בשולחן ערוך א"ח סימן תקע"ח: "כשם שהציבור מתענים ומתפללים על צרתם, כך כל יחיד מתענה ומתפלל על צרתו. כיצד, היה לו חולה או תועה במדבר, או חבש בבית האסורים, יש להתענות ולבקש רחמים בתעניתו. ולא יתענה בשבת ומועד, תנוכה ופורים וראש חודש".

והנה המשנה ברורה: "כל יחיד מתענה וכו' - שכיון שהתענית הוא מדרכי התשובה והכנעה כל יחיד ויחיד מחוייב לחפש בדרכי בעת צרתו ולשוב אל ה'. וכתב הפמ"ג דמשמע מלשון זה דיש עליו חיוב להתענות. וכן מצדד הב"ח".

ואף שגם בזה לא באנו להורות הוראה למעשה, אעפ"כ ראינו לנכון להביא לידיעת הקוראים מה שסיפרו לנו כמה וכמה מאנ"ש, אנשים נאמנים, שרבי שמואל שפירא זצ"ל היה מתענה כמה וכמה פעמים בעת צרותיו. ופעם אחת, כשחלתה אשתו מרת פריידא ע"ה במחלה הידועה, נסע למירון והתענה מדי יום ביומו במשך 3 חודשים, עד שהתרפאה...

ולמותר לציין, שלא באנו בכל זה כהוראה לרבים ח"ו. רק לעורר הלבבות, לזכור ממעלת התענית. ומה טוב ומה נעים ללמוד היטב כל מה שנאמר בענין זה בליקוטי עצות' ושאר ספרי רבינו, ולהתפלל להשם יתברך שירוננו עצה נכונה.

ולחביבות הדברים, נסיים בלשון מוהרנ"ת בליקוטי הלכות:

"כשאין זוכין למצוא הצדיק האמת, אזי צריכין להתענות הרבה! ועל ידי התענית שמשברין תאות אכילה, על ידי זה נכנע מזונא דגופא וממשיכין קדושת הצדיק, שהוא בחינת מזונא דנשמתא, ועל ידי זה יזכה למצאו, על ידי שהמשיך עליו קדושתו על ידי התענית שהוא בחינת מזונא דנשמתא. כי אז ביום התענית, המח, שהוא הנשמה, ניזון תחילה" (ליקוטי הלכות, שולחן ה, לו).

לקט ספרי"ם

פנינים מאירים וחידושים מזהירים מלוקטים מספרי גדולי הצדיקים ז"ע מתוך רשימותיו של הגר"ם שכמעט שליט"א אשר ציין ורשם לפניו לזיכרון.

פרשת חיי שרה

הזה ועל ידי זה יזכה לשפע עשירות מצד הקדושה. פרי צדיק חלק ה' חג הסוכות אושפיז דיצחק לפעמים תהיה מניעה לקבלת התפילה מצד האמצעי (-השליחי) ויאמר ה' וגו' הקרה וגו' (בראשית כד, ב) בטוח היה אליעזר באדונו

העשירות מבחינת הקדושה. ועל זה רמזו רבותינו ז"ל (בבא בתרא כה, ב) הרוצה להעשיר יצפין כמו שנאמר (איוב לו כב) מצפון זהב יאתה. היינו מי שרוצה להיות עשיר מבחינת הקדושה שלא יקלקל אותו יתנהג את עצמו בבחינת צפון, היינו שיצמצם את עצמו בהגת וחמדות העולם

יצמצם בהנאות עוה"ז ויזכה לשפע עשירות דקדושה

יצחק אבינו היה ראוי לעשירות מפני שהוא בעצם מצמצם את עצמו מכל חמדות העולם הזה כמו שנאמר בו (בראשית כד, כט) והוא יושב בארץ הנגב, היינו שהוא מנוגב מכל תאוה וחמדה של העולם הזה ולזה היה לו שפע

האם בשעת עטיפת הטלית מכסים את הפנים

עטיפת הישמעאלים, ואין צורך לכסות את העיניים והפנים. והביא ראייה מדיני אבל ומצורע שהעטיפה הוא כסיוי הפה ולא כסיוי הפנים.

וכן הביא בעל המנחת אלעזר ממונקאטש (נימוקי אורח שם) בשם זקנו מהר"ש ז"ע שאמר כי מעולם לא שמענו שינהגו הישמעאלים כמו הסומים ודבר זה מביא גיחוך, וכן הביא בשם הרה"ק משינאווא ז"ע.

מאיזך, בשו"ת ארץ צבי מקוז'גלוב (ח"א סי' 1 אות 1) כותב שאם מכסים את הראש רק עד למטה מהפה אפשר ללכת בשווקים וברחובות ולהסתכל שלא ליפול בבורות, וגם אפשר להתעסק במלאכה באופן זה כידוע לכל מי שרגיל בעיטוף כזה. אך אם מורידים את הטלית יותר מזה באופן שאי אפשר ללכת כך אין זה עיטוף. וכן כתב המשנה ברורה (שם סק"ד) שאותם אנשים שמושכים את הטלית על עצמם עד שמגיע הראש לחצי אורך הטלית אינו נקרא עטיפה ונראה דדבר המסתבר הוא לעשות עטיפה דוקא בצורה כזו, שעיקר מצות ציצית בא "למען תזכרו את מצות ה' ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", ועל כן עושים עטיפה על העיניים כדי שלא להסתכל רק כמה שנצרך, והיא דרך ענוה ושלמות. וכמו שמצינו בפרשתנו אצל רבקה שכיסתה פניה מפני יצחק.

על עטיפת הטלית אנו מברכים "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להתעטף בציצית", וכתבו הראשונים (טור ב"י סי' ח) שמאחר שמברכים בלשון 'להתעטף' צריכים לעשות עטיפה עם הטלית לאחר הברכה כשיעור הילוך של ד' אמות.

המנהג הנפוץ כיום שתיכף לאחר הברכה מכסים את הראש בטלית ומורידים את הטלית מגובה הראש כלפי הפנים עד הפה, כדי לקיים את שיטת הגאונים המובא בטור שכתבו שיש לעשות עטיפת הראש כעטיפת ישמעאלים. וכך כתב הפרישה (אות ב) שזה נקרא עטיפת ישמעאלים. וכן מובאר מלשון רש"י (מו"ק כד. ד"ה גובי) שכתב שיש לכסות את הראש עם הטלית עד הגומות שבלחי למטה מהפה. וכן הוא פשוט לישון השולחן ערוך הרב (סי' ח סי' ה) שכתב שיש לכסות הפנים עם הראש.

אמנם הגאון רבי חיים נאה בספרו קצות השולחן (בדה"ש סי' 1 אות יד) קרא תגר על מנהג זה, וכתב: מנהג תמוה הוא, דעטיפת הישמעאלים בודאי אינה באופן זה, שאם היו מכסים עיניהם לא היו מוצאים ידיהם ורגליהם בלכתם. אלא הכוונה הפשוטה היא, להניח הטלית על גובה הראש וכשמשליכים את צד הימין על כתף שמאל ממשייכים את צד הימין של הטלית על חלק התחתון של הפנים מלמטה למעלה עד פיו, וזו היא

הוא "וקשרתם וכתבתם" שביד שכותב רגיל לקשור, ואם הכתיבה היא חלשה כל כך ואינו מאפשר אפילו לקשור בו, אין הולכים אחריו.

שולט בשתי ידי

מי שיש לו יכולת לעשות מלאכות בשתי ידיו הרי הוא כרוב בני אדם, אך אם נקל לו לעשות ביד שמאל דינו כאיטר (משנ"ב סק"ה וסי' תרנא סק"פ). ובשו"ת בית שלמה (סי' ב) כתב שכך הדין במי שיודע לכתוב בשתי ידיו אך כותב יותר טוב בשמאלו שדינו כאיטר. וכתב בביאור הלכה (ד"ה והכי) שאם יכול לעשות מלאכות בשתי הידים ונקל לו לעשות רוב המלאכות בשמאל, ואילו לכתוב הוא יכול רק ביד ימין, הרי הוא לכל הדעות כשולט בשתי ידיו, שיש לכל יד מעלה בפני עצמו, ודינו כרוב בני אדם.

התרגל או הרגילוהו מן השמים

מי שנולד ימיני והתרגל להיות איטר, נחלקו הראשונים בדיו, ולמעשה הכריע המשנה ברורה (סק"ב) שההרגל מהווה שינוי ודינו כאיטר. אך זהו דוקא אם נשתנה לגמרי שעושה רוב מעשיו ביד שמאל, אבל אם עשה שינוי רק בכתיבה, שהתרגל לכתוב ביד שמאל, אין דינו כאיטר (עיי"ש דמצדפי"א דהרגיל לאו כלום וי"א דהולכים לפי רוב מעשיו). וכל זה אם התרגל מעצמו, אבל אם הרגילוהו מן השמים, שנולד לו חולי ביד ימין ואינו רואה שעתידי להתרפא, לכל הדעות דינו כאיטר (עי' רעק"א דדג"מ).

זו פסקו הגר"א מהגן גיבורים (סק"ה) והערוך השולחן (סט"ו).

מאיזך, הרמ"א וכל הנושאי כלים עם המשנה ברורה ושולחן ערוך הרב פסקו דהיד שכותב בה הוא הקובע, מכיון שלמדו חז"ל להנחת תפילין בשמאל מ'וקשרתם וכתבתם", ולכן גם אם עושה כל המלאכות ביד ימין, כיון שכותב בשמאל נקרא איטר. אמנם זהו דוקא בתפילין, אבל לענין לולב וכוס ברכת המזון וכדומה אין קובעים גדר איטר רק על פי רוב המלאכות ולא לפי הכתיבה (שע"ת סי' תרנא סק"ו).

איזה כתב קובע

כתב הביאור הלכה (שם ד"ה וי"א) דלפי שיטת הרמ"א דהיד שכותב בה קובע, צריך שידע לכתוב כתב רגיל ביד שמאל, אבל אם אינו יכול רק לרשום רשימות ותמונות ביד שמאל אין זה נקרא כתב. ובשו"ת חסד לאברהם (תניינא אורח סי' ט) הוסיף שצריך לדעת לכתוב כתב אשורית של סת"ם ביד שמאל כדי לקבוע שהוא איטר, וכתב לועזי אינו כולל (וכ"כ ברכת רצ"ה סי' מז). אבל בביאור הלכה כתב שכל כתב הנקרא נקרא 'כתב' אפילו כתב לועזי (וכ"כ גידולי הקדש סי' לב סק"ה וארץ צבי סי' עח).

וראיתי בשו"ת שבת הלוי (ח"ה סי' ה אות ב עיי"ש) חידוש גדול, כי מי שאינו יכול לכתוב בשתי ידיו, ורק מעט הוא יכול לכתוב ביד אחת אבל אינו נוח לו לקשור ביד זה תפילין, אי אפשר ללכת כפי היד שכותב בה, דעיקר הלימוד

'איטר יד' בלולב ותפילין

לפי חזק היד וחלישותו, רק לפי חשיבות. שתמיד צד ימין הוא יותר חשוב מצד שמאל, והחשיבות נקבעת לפי כלל העולם, ולכן גם איטר יד צריך להחזיק לשיטתו את אגד הלולב ביד ימין של רוב בני אדם, שזה יותר חשוב לעומת האתרוג, שזה כולל שלשה מינים את הלולב ואת ההדס ואת הערבה, ואילו האתרוג שהוא רק מין אחד צריך להחזיק בצד שמאל.

לעומת זה, שיטת הרמ"א שגם בלולב קובעים ימין ושמאל לפי האדם עצמו, ואיטר יד מחזיק את הלולב בצד ימין שלו שהוא שמאל של כל אדם. וטעמו, שנאמר "ולקחתם לכם" וצריך שיהא דרך לקיחה, ואיטר יד שלוקח ביד שמאל הרי זה אצלו כלקיחה שלא כדרך (עיי' תשו' הרשב"א אלף קכ).

כוס בהמ"ז

לענין אחיזת הכוס בברכת המזון פסק המחבר בשולחן ערוך (סי' קפ"ה) שאיטר יד אוזח את הכוס ביד ימינו שהוא שמאל כל אדם. ותמה המגן אברהם עליו (סק"ט) מה ההבדל בין כוס בברכת המזון לנטילת לולב. ונראה דההסבר בשיטת המחבר הוא, דבלולב עצם הלקיחה היא המצוה, ולכן צריך לאחוז את הלולב בצורה חשובה, והחשיבות נקבע לפי רוב בני אדם. אבל אחיזת הכוס בברכת המזון אינו עיקר המצוה, דהעיקר הוא הברכה, והאחיזה היא רק כדי להודיע על מה הוא מברך, ועדיף שיהא האחיזה כדרכו.

אכן בבן איש חי (פרשת שלח הלכה ט) כתב דענין אחיזת הכוס ביד ימין הוא בעיקר על פי קבלה, ועל פי קבלה יש ללכת לפי רוב בני אדם ולא לפי האיטר, ולכן עדיף שגם איטר יחזיק את הכוס ביד ימין של כל אדם.

על פי קבלה

בשערי תשובה (סי' כז סק"א) הביא בשם מהר"י צמח שעל פי קבלה צריך גם איטר להניח תפילין ביד ימינו שהוא שמאל אצל כל אדם כדי שלא לשנות את סדר העליון. אמנם למעשה, כיון שהדבר הוא נגד הש"ס וכל הראשונים והפוסקים הנגליים, אין לזוז מפסק השולחן ערוך. ובמשנה ברורה (סק"כ"ד) כתב דלהלכה למעשה איטר שמניח ביד שמאל של כל אדם לא יצא אפילו בדיעבד. ולכן מי שרוצה לנהוג על פי קבלה יניח בשעת קריאת שמע ותפילה כפסק המשנה ברורה וההלכה, ורק לאחר התפילה יכול להחמיר על עצמו להניח שנית בלי ברכה.

איך קובעים מי איטר

יש מחלוקת הפוסקים לענין תפילין איך קובעים על אדם אם הוא איטר; המחבר בשולחן ערוך (סי' כז ס"ו) הביא שיטה שקובעים לפי רוב המלאכות, אם עושה רוב המלאכות ביד שמאל הוא איטר, ואם רוב המלאכות ביד ימין הוא ימיני, ואם הוא שולט בשתי ידיו מחצה על מחצה דינו כימיני. וכשיטה

השבוע למדנו בשולחן ערוך סימן תרנ"א (סי' ג) שבשעת נטילת לולב צריכים להחזיק את אגד הלולב ביד ימין ואת האתרוג ביד שמאל. ויש מחלוקת בין המחבר והרמ"א מה הדין באדם איטר: לדעת המחבר גם איטר צריך להחזיק ביד ימין שהוא ימין אצל כל אדם, ולדעת הרמ"א צריך להחזיק ביד ימינו שהוא שמאל אצל כל אדם.

הגדרת ימין ושמאל

השם 'ימין ושמאל' מבטא שני צדדים של אדם, כמו שכתוב בפרשתנו "ואפנה על ימין או על שמאל" וכן אמר אברהם ללוט "אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה". ובדרך כלל, כשפני האדם כלפי מזרח, אז צד דרום נקרא 'ימין' וצד צפון נקרא 'שמאל', ועל כן שם 'ימין' נקרא בשם 'ימין' שהוא דרום. וכן מפורש בכמה מקומות שימין הוא על צד דרום, וצפון הוא על צד שמאל, כמו "צפון וימין אתה בראתם" (עיי' ב"ב כה: ומדוע אנדה תרומה כה כג).

שם 'ימין' מבטא את הצד החזק כמו שכתוב "ימין ה' נאדרי בכח ימין ה' תרעץ אויב", שביד ימין מבצעים את הפעולות ועושים בו את המלאכות, ואילו יד שמאל הוא יד שאינו מבצע ואינו מוציא מן הכח אל הפועל רק יד המחזיק ושומר את מה שיש ומעכב שלא ילך לאבדון. ובדרך רמז ראיתי בספרים שנתנו סימן: שמאל הוא שם סמא"ל, על שם של היצר הרע.

ונשאלת השאלה באדם שהוא איטר יד, שאצלו התהפך הטבע ודרכו לבצע את המלאכות ביד שמאל ולא ביד ימין - האם הולכים לפי טבע של האדם עצמו ומגדירים את ימין ואת שמאל כפי חזקו וחלישותו, או שהולכים כפי רוב בני אדם שצד ימין הוא דרום וצד שמאל הוא צפון כשפני האדם כלפי מזרח.

איטר יד בתפילין ובלולב

בגמרא מנחות (פ"ז ל"ז) מפורש שאיטר יד מניח תפילין ביד שמאלו, שהוא ימין אצל סתם בני אדם. ומבואר בגמרא שם כמה דרכים איך למדו מהפסוק שהנחת תפילין הוא ביד שמאל: רב נתן דורש "וקשרתם וכתבתם" מה כתיבה בימין אף קשירה בימין, וכיון שקושר ביד הימין על כרחו מניחו על יד שמאל. ולכן מי שכותב ביד שמאל צריך לקשור ביד שמאלו שכותב בה, ולהניח התפילין על יד ימינו. ורב אשי דורש ממה שנאמר "ידכה יד כהה, שצריך להניח על היד שיותר חלושה, וגם מי שהוא איטר מניח על אותו יד שחלוש אצלו.

והנה לשיטת המחבר (שם) רק בהנחת תפילין יש לאיטר הגדרה עצמית מה זה ימין ומה זה שמאל, ששם קובעים את גדר ימין ושמאל לפי חזקו של היד וחלישותו. אבל לענין נטילת לולב אין קובעים הגדרת ימין ושמאל

ר' שמואל מקרימינטשאק

רבי שמואל מקרימינטשאק היה לכאורה רבי שמואל ב"ר אבא תלמיד רבינו ז"ל, אביו של הרבני הנגיד רבי אבאלע תלמידו של מוהר"ת ז"ל.

ובשיש"ק כתב: "ר' שמואל טעפליקער היינו ר' שמואל שפילבאנד, י"א שהיה חותנו של רבי אפרים בן רבי נפתלי, וי"א שחותנו היה רבי שמואל בן רבי אבא תלמיד רבינו ז"ל. ומטעם זה היה גר בקרימינטשאק שליך טשעהרין, ששם היה דרים ר' שמואל ור' אבאלע בנו" (שיש"ק ח"ג אות ר"ז).

יכרכך ה' כממון

ר' שמואל זכה לקבל פני רבינו ז"ל כשהיה צעיר לימים, וזכה להתברך ממנו בשעירות, כפי שכבר סיפרנו לעיל לגבי אביו רבי אבא שוחט שאביו של רבינו ז"ל בראש השנה שנת תק"ע בזה הלשון: "עבור שאביו עוד אוציא לו להבעל דבר את השיניים והעיניים: אתה 'אבא', בעולם הזה כבר לא כדאי, ואתה שמואל קח לך מעט מהמרק". כי בנסיעתו נסע עמו בנו רבי שמואל, ובלשוננו של רבינו ז"ל: "דעם בעל דבר איבער דעם בעכער וועל איך איהם נאך ארויס נעמען די ציין מיט אויגן, דו אבא אויף דעם עולם איז שוין נישט כדאי, און דו שמואל נא דיר אביסל יוין!" [ואבניה ברזל הנוסח: "מיט וואס זאל איך דיר אפ דאנקן פאר דיא נסיעה? אויף דער וועלט איז ניט כדאי, און דיר שמואל לא דיר דו יוין"]. והיה תיכף אחרי סוכות נבחר בנו רבי אבא, ובנו רבי שמואל התעשר מאד, וממנו ירש בנו רבי אבאלע מטשעהרין את העשירות (אבניה ברזל, ערך רבינו ז"ל אות ע"ו, ובשיש"ק ח"ב אות קצ"ה).

בהחזקת קדשי בית רבינו ז"ל

ר' שמואל מקרימינטשאק חותנו של ר' אפרים בן הרה"צ ר' נפתלי, נזכר כמה פעמים בעלים לתרופה: "מוהר"ת פורש בשלומו, ורואים בהמשך המכתבים שבא לעזור למוהר"ת הן בהחזקת ביתו, והן בפעולותיו הכבירים למען כבוד רבינו ז"ל בהעמדת הבתי-מדרשות ובהדפסת ספרי רבינו ז"ל.

והרי כמה דוגמאות מהמכתבים אליו: "ואני פורס בשלומי באהבה רבה, ובשלום חותנו ידידי הרבני מו"ה שמואל נ"י עם כל יוצאי חלציהם שיחיו" עיי"ש (סי' צ"ד). וכן בקיץ שנת ת"ר בעת שמוהר"ת נסע להדפיס ספרי רבינו ז"ל, הרי הוא כותב: "ותפרוס באהבה בשלום וכו' ובשלום כל אנשי שלומינו, ובפרט בשלום חותני ידידי נ"י, ותקבל ממנו מה שמגיע מאתו כמזומה סך יו"ד זהובים, ותשלחם לי בתוך המעות שתקבל" (סי' תמ"ג). "שלום רב לכבוד ידידי הוותיק הנגיד מו"ה שמואל נ"י עם שלום כל בני ביתו, נא לקיים דברו לסלק מיד הסך שהבטיח בעד הספרים, כי ר' אפרים חתנו שיחיו" שלח לי מעות בעת שמעלת לא ה"ה בביתו. על כן יקיים עתה לסלק תיכף, ויגיע לידי מהרה בעזרת השם יתברך, ושלום וחיים ויצליח בעסקיו ... אוהבו באמת נתן הנ"ל" (סי' תמ"ג). ושלום לחותנו [של ר' אפרים] ידידי הרבני מו"ה שמואל נ"י עם כל בני ביתו" (סי' ת"ג).

וכן אנו מוצאים 'הכנסת ספר תורה' שהכניס לבית הכנסת ביום 'אסרו תג' אחר שמחת תורה, כנזכר באחד המכתבים: "ה' בראשית תקצ"ה. ביום אסרו תג סיבב השי"ת בנפלאותיו שר' שמואל צורף עשה סיום התורה וכיבד אותי להכניס הספר תורה לבית הכנסת, והיינו בשמחה תהילה לא-ל, ורקדנו הרבה בשמחה" (סי' קנ"ו). וכתב בגידולי הנחל וז"ל: "יתכן שזהו ר' שמואל חותן ר' אפרים מקרימינטשאק, ונקרא 'צורף' על מלאכתו באבנים טובות ותכשיטים. ואף שגר בקרימינטשאק הכניס ספר תורה לבית המדרש בברסלב, שעמד על ביתו של רבינו ז"ל שנשרף" עכ"ל.

אל תאמין בעצמך

פעם אחת אמר מוהר"ת לר' שמואל מטעפליק: "ער מיינט ער איז שוין פארטיג. פארגעס ניט אז די משנה זאגט 'כל שעסקו עם הנשים סורו רע'". ור' אפרים חתנו שמע את ונכנס בלבו מאוד, ללמוד ק"ו בעצמו, שחמיו רבי שמואל הנ"ל הוא זקן והוא היה רך בשנים, כמה הוא צריך לירא מזה, כי הוא גם כן היה עסקו בתכשיטי נשים (כוכבי אור, שיחות ממוהר"ת אות מ"ג. והכוונה לר' שמואל מקרימינטשאק שיה' חותנו של ר' אפרים, ולא לר' שמואל מטעפליק תלמידו של רבינו ז"ל שנסתלק בשנת תקצ"א כמבואר בעל"ת מכתב מ"ז ודו"ק).

התוצאות והסיבות - רק מהקב"ה!

ולבם, ומחמת זאת הסכימו לתת רבקה ליצחק אבינו. אבל לא כן עשה אליעזר עבד אברהם - לא תלה הזכות בעצמו, אלא הודה השי"ת על חסדו שממנו הכל. ועל זה מוסיף רש"י "מכאן שמודיע על הטובה", כלומר, גם על ישועה המלוכשת בסיבות יש להודות להשי"ת ולידע ולהאמין שממנו הכל!

ודבר זה הוא כללי יסודי בחיים, שהגם שישועת השי"ת באה על ידי סיבות שונות, צריכים לדעת שלא הסיבה גורמת את התוצאה, אלא כשהקב"ה רוצה הוא מייצר את הסיבה כדי שיצא הדבר בפועל, וה'סיבה' היא רק הסתרה למען הבחירה.

ויסוד זה ראיתי בספר ילקוט מעם לועז שמפרש על ו'י'הי' חיי ש'ךה מ'אה ש'נה ו'ע'ש'ים ש'נה ו'ש'ב'ע ש'נים - שני חיי ש'ךה (בראשית כג א), ומקשה: למה חזר ואמר בשנית 'שני חיי שרה? ומפרש, שמכיון שמובא (כ"ד נה, ח, וכן ברש"י חיי שרה כג, א): "למה נסמכה הסתלקות שרה לעקידת יצחק, לומר שע"י סיבת העקדה נסתלקה", ועלול האדם לדמות ולחשוב ששרה אמנו מתה רק בגלל העקידה, כנגד זה נאמר "שני חיי שרה" - שסיבת מיתתה היה לפי שהפסיק השי"ת את שפע החיים, והסיבות המה רק לבושים ושליחים של השי"ת למלאות רצונו.

וכבר אמרו חז"ל (נדה לא): "איך בעל הנס מכיר בניסו", שהשי"ת מנהיג העולם עם לבושים, אך על האדם לדעת שהכל בא מאת השי"ת, כל פרט ופרט, וגם הלבושים והסיבות, באים מהשי"ת. וכאשר האדם חי באופן זה, זוכה לקרבת אלוקים, ועביות העולם אינה מסתירה ממנו את השי"ת, וזהו תיקון הנפש עצום.

ועל האדם לדעת ולחרוט היטב בלבו ובמוחו, שכל הצלחותיו הן אך ורק מיד הקב"ה, ולא כתוצאה מפעולותיו והשתדלויותיו. כמו שכתוב (דברים ח יח): "כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל" - ותירגם אונקלוס "ארי הוא יהיב לך עצה למקני נסכין", שגם השכל והעצה והחריצות וכל מה שהוא פועל ועושה בעסקיו לרכוש ולצבור ולעשות חיל, הכל הוא רק מהקב"ה, ולא מכוחו הוא, כמ"ש (דברי הימים א כט-י): "כי ממך הכל ומידך נתנו לך".

וכמו שאמרו חז"ל על משוון הגיבור שהיה כוחו מעין דוגמא של מעלה (סוטה י), היינו שגבורתו היתה מעין גבורתם של מלאכי מעלה, ועליו דייקא מדגיש הכתוב בספר שופטים בכמה פעולות של גבורה "ותצלח עליו רוח ה'" - שכל כוחו מהשי"ת. וכן אפילו כשנענש וניטלה גבורתו ממנו עד שהיה כאחד האדם - האמין באמונה ברורה שהשי"ת יכול להשיב לו כוחותיו וגבורותיו ולגנום נקם בפלישתים בגבורה אדירה, וכן היה (ראה שופטים יט).

ולכן צריך האדם תמיד להלל ולשבח את בוראו על כל הטוב והחסד שמשפיע עליו, ועל כל הצלחה בגשמיות וברוחניות, כי מידו הכל. וגם העצה, מה שעלה בדעתו באיזה אופן לפעול בעסקיו, גם זה מחסד השי"ת שהעלה זאת ברעיונו, וכל זה הדעת הראה הוא לאחר מכן היא אך ורק מהקב"ה, ובכל זה הדעת היא הנה לפיכך, ומפריד ומנתק השפעותיו מקוב"ה.

וזה שאמר הכתוב (משלי טז-טו) "לפני שבר גאון", דאם יש לאדם איזו הצלחה והוא בא לידי גאווה, ותולה הצלחתו בכוחו ובעוצם ידו, אזי הוא מפריד את עצמו ואת הצלחתו מהקב"ה, ואז עלול שלא יהיה קיום להצלחתו ויבא לידי שבר רח"ל. אלא כל הצלחותיו יתלה רק בהשי"ת, כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, ואז יהיה קיום להצלחותיו.

מסופר בגמרא (גיטין נח) שרבי יהושע בן חנניה הלך לכרך גדול שברומי, ושמע שיש תינוק אחד בבית האסורים, יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים. הלך רבי יהושע בן חנניה ועמד על פתח בית האסורים, אמר: "מי נתן למשקה יעקב וישך אל לבָּזִים?" (ישעי' מב כד), ענה אותו תינוק ואמר: "הלו"א זו הָטָאנו לו וְלֹא אָבוּ בְדָרְכָיו הַלֹּךְ וְלֹא שָׁמְעוּ בְתוֹרָתוֹ" (סם). אמר רבי יהושע בן חנניה, מובטחני בו שמורה הוראה בישראל, העבודה, שאיני אז מכאן עד שאֶפְדְּנוּ בכל ממון שפוסקין עליו. אמרו, לא אז משם עד שפדאו בממון הרבה, ולא היו ימים מועטין עד שהורה הוראה בישראל. ומנו רבי ישמעאל בן אלישע. ע"כ. והעולם מקשים: איזו חכמה שמע רבי יהושע בן חנניה בזה שענה לו התינוק את סופו של אותו הפסוק שהתחיל בו רבי יהושע בן חנניה, עד שאמר מובטחני בו שמורה הוראה בישראל?

והתירוץ לזה, שבעת שעוברים בעולם מצבים שונים, יש על זה הרבה הסברים וסיבות, ומאשימים את פלוני או אלמוני. כמו כן בעת החורבן אשר נחרב ע"י הרומיים נשמעו הסברים פוליטיים לכל אשר נעשה, החל מהבריונים, ועד ליציאתו של רבן יוחנן בן זכאי חוץ לעיר וכו', וכמבואר במדרשי חז"ל. ובעת כזאת האדם עלול לשכוח את הסיבה והמסבב האמיתי לכל אשר קורה, ולתלות את המאורעות בסיבות שונות הנראים לעין בדרך הטבע. ועל כן בעת ששמע רבי יהושע בן חנניה שאכן התינוק זוכר את הסיבה האמיתית - שהכל מעם ה', על אז שחטטנו לו, ולא אבו בדרכיו הלוך, ולא שמעו בתורתו, הבין כי אכן לגדול בישראל יתגדל.

הגאב"ד דפעה"ק ירושלים תובב"א, מרן רבי יצחק טוביה ווייס זצוק"ל, אמר לי פעם דיוק נפלא בעל לקח רב, הנלמד מפרשתנו, פרשת חיי שרה:

במהלך מסעו של אליעזר עבד אברהם בחרן, מצינו שאליעזר השתחוה ארצה להשי"ת שתי פעמים; והשתחוואה הראשונה הייתה מיד לאחר שפגש בהשגחה מופלאה את רבקה ונוכח במידותיה ובמעשה המופת שלה, ועל זה כתוב: "וַיִּקַּד אִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לָהּ, וַיֹּאמְרוּ בְרוּךְ ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אַבְרָהָם, אֲשֶׁר לֹא יִעֲזֹב חֲסֵדוֹ וְנֶאֱמָתוֹ מֵעַם אֲדֹנָי, אֲנֹכִי בְּדָרְךְ נַחְיֶה ה' בֵּית אֲחֵי אֲדֹנָי" (בראשית כד כז-כח).

הפעם השניה שאליעזר השתחוה היה כאשר אמרו לו לבן ובתואל: "מה' יָצָא הַדָּבָר, לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלָיךְ יַע אֹיְטוֹב, הַנְּהַדְרָקָה לְפָנֶיךָ, קַח לָךְ, וְתָהִי אִשָּׁה לְבָרְךְ אֲדֹנָי, כְּאֲשֶׁר דַּבַּר ה'" (שם ג-ג). וסמוך לזה כתוב: "וַיְהִי כְאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת-דְּבָרֵיהֶם, וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה לָהּ".

והנה רש"י על המקום כתב: "מכאן שמודים על בשורה טובה".

והדבר מפליא, למה כתב רש"י דבר זה רק בהשתחווייתו השניה של אליעזר, ולא הזכיר זאת מיד בפעם הראשונה?

ותירץ זאת הגאב"ד ז"ע עם מוסר-השכל הנוגע למעשה:

דאחר ההתבוננות רואים שיש הבדל בין השתחוואה הראשונה לשניה, והוא: שבהשתחוואה הראשונה הודה אליעזר להשי"ת על נסים נגלים, אחר שקפצה לו הארץ, וראה איך הבאר עולה לקראת רבקה, והקב"ה המציא לו זיווג ממשפחת אברהם, ממש נסים נגלים, ואכן פשט עצמו והשתחוה בשיטו ידים ורגלים להשי"ת בפקט עובדי ע"ז והודה לו על כל החסד. אבל ההודאה השניה הייתה על הסכמתם של משפחת רבקה להשתדך עם יצחק בן אברהם, וזה דבר שאליעזר יכל לתלותו בכושר דיבורו, כי דיבר בהשכל ובעצת דוברי חכמים בנחת נשמעים, ואע"פ שהם היו אנשים קשים אבל בצחות לשונו הפך דעתם